

RAN MANUAL RESPONSES TO RETURNEES

Heinäkuu 2017

Vierastaistelijat

Terroristiset vierastaistelijat eivät ole uusi ilmiö. Monet Syyriaan, Irakiin tai muille konfliktialueille matkustaneet Euroopan kansalaiset ovat nyt palaamassa takaisin ja iso osa on jo palannut takaisin. Viime aikoina Daesh on ollut kasvavan sotilaallisen paineen alla Syyriassa ja Irakissa, menettäen aluettaan, johtajia, taistelijoita ja tarvikkeita. Jos Daeshin ”kalifaatti” romahtaa, Eurooppaan (varsinkin Itävaltaan, Belgiaan, Tanskaan, Ranskaan, Suomeen, Ruotsiin, Hollantiin ja Iso-Britanniaan) palaavien vierastaistelijoiden määrän uskotaan kasvavan. On kuitenkin vaikea ennustaa tilanteen kehittymistä. Ennusteita on monia, vaihdellen 1200-3000 palaajan välillä. Näillä palaavilla vierastaisteliijoilla on erilaiset taustat, ja iso osa heistä on naisia ja lapsia (15).

Vuosien 2011-2016 aikana yli 42 000 terroristista vierastaistelijaa yli 120 maasta on matkustanut liittyäkseen Daeshiin. Näistä yli 5000 vierastaistelijaa on lähtenyt Euroopasta. Monet näistä ovat Belgiasta, Ranskasta, Saksasta ja Iso-Britanniasta, mutta merkittävä määrä on lähtenyt myös Itävaltasta, Tanskasta, Suomesta, Italiasta, Espanjasta, Ruotsista ja Hollannista. Keskimäärisesti noin 30 % vierastaisteliijoista palaa Eurooppaan, mutta luku on suurempi Tanskan, Ruotsin ja Iso-Britannian kohdalla, joissa noin puolet vierastaisteliijoista ovat palanneet (15).

Asiantuntijat pitävät suurta vierastaistelijoiden takaisin ryntäystä epätodennäköisenä, mutta osa palaa vanhoihin kotimaihinsa. Naisten ja lasten on todennäköisempää palata. Osa näistä palaajista vangitaan, osa ei. Monet kärsivät väkivallasta aiheutuneesta traumasta. Jotkut ovat pettyneitä ja jopa katuvia; toisilla on edelleen väkivaltaisia ja ekstremistisiä ajatuksia, ja he saattavat alkaa toimia vaikuttavina radikalisoijina tai jopa terroristisina ”nukkujina”. Jotkut palaavat aikeenaan toteuttaa terroristinen hyökkäys. Vaikka useista palaajista ei tule operationaalisia terroristeja, tekee heidän yhteydenpitonsa Daeshiin ja muihin jihadistisiin terroristiryhmiin heistä kansallisen turvallisuushkan (15).

Värvääminen, motivaatio ja elinolosuhteet

Terroristisiin vierastaisteliijoihin ei voida liittää kaikkiin sopivaa profiilia. Heidän tarinansa, kokemuksensa, traumansa ja taitonsa vaihtelevat suuresti (16).

VÄRVÄÄMINEN JA MATKUSTAMINEN

-Daeshiin ja muihin terroristisiin ryhmiin liittyminen noudattaa usein samoja matkareittejä; lentämistä Turkin kaupunkeihin ja sieltä Turkin ja Syyrian rajalle matkustamista. Rajalla Daeshin fasilitaattorit suorittavat värväämistä: yksilöt haastatellaan tai kuulustellaan ja he kertovat itsestään. Tämän jälkeen rekrytoidut yksilöt jaetaan taitojensa mukaan. On yksilön taidoista kiinni, onko yksilöllä harjoitusleirin suoritettuaan etulinjan taistelutehtäviä tai jokin erikoisrooli. Rekrytoiduilta miehiltä myös kysytään, kuka heitä suosittelee ja minkälaiseen rooliin he tahtovat. Rekrytoiduilla on yleensä kolme vaihtoehtoa: olla taistelija, itsemurhapommittaja tai itsemurhataistelija (16).

MOTIVAATIO MATKUSTAA

-Yksilöillä on monia syitä liittyä väkivaltaisiin ekstremistisiin ryhmiin, kuten Daeshiin. Tämä tarkoittaa, ettei terroristisille vierastaisteliijoille ole olemassa yhtä psykologista profiilia. Vierastaistelijat kattavat eri kansalaisuuksia sekä ovat eri ikäisiä ja sukupuolisia. Ei ole olemassa yhtä radikalisoitumiseen johtavaa tekijää, vaan se on useiden osatekijöiden summa (16)

-Yksi tapa ymmärtää yksilöiden motivaatiota liittyä näihin ryhmiin, on keskittyä Daeshin propagandan keskeisiin teemoihin sekä miten propaganda on rakennettu. Daeshin propaganda rakentuu kolmeen teemaan: identiteettiin, kriisin rakentamiseen ja ratkaisun rakentamiseen. Erityisiä teemoja ovat myös armo, brutaalius, yhteenkuuluvuus, uhrius, sota, utopia, sotilaallisuus, hallitus, kalifaatti ja hyökkäys vihollisia vastaan (16). Sota on näkynyt propagandassa kasvavasti siitä lähtien, kun Daesh on alkanut menettää alueitaan (17). Daesh myös yrittää houkutella tukijoita ja uusia jäseniä menestyksen avulla. Daesh antaa propagandassaan ymmärtää, että se saavuttaa jatkuvasti menestystä ja voittoja. Daesh esiintyy muslimien puolustajana ulkopuolisilta tyranneilta ja alistajilta (17).

-Uusien jäsenien värväminen tapahtuu kasvotusten sekä verkossa. Virtuaaliviestit ovat yksinkertaisia ja voimakkaita, jonka lisäksi ne sisältävät kaksijakoisen sanoman: yksilön tulee joko jättää sekulaarinen ja konfliktinen elämä länsimaissa ja toimia kalifaatin hyväksi tai jäädä tyrannien alistettavaksi länsimaihin. Daeshin värväys keskittyy erityisesti tekniikkoihin, jotka aiheuttavat yksilölle identiteettiin liittyvää hämmennystä ja jotka keskittyvät emotionaaliseen manipulointiin, äärimmäiseen kuuliaisuuteen ja suostuttelemiseen (17).

-On olemassa monia syitä, miksi yksilöt kiinnostuvat tästä tuhoisasta ideologista ja ovat motivoituneita liittymään. Joillekin se tarjoaa jännitystä ja statusta, mahdollisuuksia ryöstelyyn, palkkaa, asumismahdollisuuksia sekä mahdollisuuden pitää naisia orjina. Toisille se on mahdollisuus tarjota humanitääristä tukea. Joillekin se tarjoaa pakotien tavallisesta, masentavasta ja ongelmien täyteisestä elämästä. Toiset etsivät yhteenkuuluvuutta tai merkitystä. Se voi tarjota jännitystä ja toimintaa, tiukkoja sääntöjä sekä tiukan moraalisen kehyksen elämälle. Jotkut yksilöt värvätään mukaan perhe- tai ystäväpiireistä. Daeshin värvääjät yrittävät tunnistaa yksilön psykologiset heikkoudet sekä käyttää näitä piirteitä hyväksi joko kasvotusten tai verkossa (17).

KOKEMUKSET

-Palaavien vierastaistelijoiden kokemukset vaihtelevat, mutta niiden kanssa työskentely on monin tavoin haastavaa. Heti saavuttuaan Daeshin alueelle, värvättyihin kohdistetaan sosiaalista kontrollia sekä turvallisuuden liittyvää kontrollia, jotka rajoittavat käyttäytymistä, kommunikointia sekä liikkumisen vapautta. Värvätyt erotetaan sukupuolen mukaan. Miehet käyvät läpi rekisteröinnin ja kuulustelun, samalla kun he luovuttavat henkilöllisyysdokumenttinsa (18).

-Kaikki Daeshiin värvätyt käyvät pakollisen sharia-kurssin. Kurssin pituus vaihtelee sen mukaan, millaiseksi Daesh arvioi yksilön lojaaliuden ja arvon ryhmälle. Kurssin pituus vaihtelee kolmesta viikosta kolmeen kuukauteen, joskus pidemmällekin. Kurssit suoritetaan sotilaallisen koulutuksen ohella, jonka sisältö määräytyy sen mukaan, onko uusille taistelijoille tarvetta vai koulutetaanko yksilö itsemurhahyökkäyksiin (18).

-Daesh käyttää shokkitaktiikoita, niin taistelukentällä kuin sen ulkopuolellakin. Keskeisenä strategiana on käyttää äärimmäistä brutaaliutta, johon kuuluu massateloituksia ja kidutusta. Väestö saadaan näin pelkäämään ja alistumaan, mahdollistaen alueiden kontrolloimisen. Myös lapset kokevat tätä. Osa lapsista altistuu indoktrinoinnille ja osallistuu koulutusleireille yhdeksästä ikävuodesta lähtien. Nuoret, vaikutusalttiit lapset eivät altistu pelkästään sodan tuhoille, vaan myös silmittömälle julmuudelle. Jotkut lapsista toimivat taistelukentällä, toimeenpanijoina ja viestin viejinä.

-Daesh kontrolloi alueensa infrastruktuuria, ruokaa, vettä ja työpaikkoja. Tämän avulla Daesh voi pakottaa ihmiset liittymään riveihinsä. Matkustaminen kaupungin rajojen ulkopuolelle on ilman lupaa kiellettyä ja vaatii viranomaisen luvan (18).

-Saapuessaan Syyriaan, naiset joutuvat asumaan naimattomien naisten asuntolassa. Naisille voidaan valita aviomiehet, vaikkakin aviomiehet lähetetään säännöllisesti tehtäville tai taistelulentäille. Jos aviomies kuolee, muuttaa vaimo leskille tarkoitettuun paikkaan. Naisilla on tiukka pukeutumiskoodi, johon kuuluu niqab ja hanskat. Moraalipoliisi valvoo tiukkaa pukeutumiskoodia ja matkustukseen liittyviä sääntöjä. Jos nainen jää kiinni pukeutumiskoodin rikkomisesta, aviomies saattaa saada tästä tiedonannon. Aviomiehen tulee saapua sharia-oikeuden kuulemiseen, jossa hänelle ja hän vaimolleen päätetään rangaistus, joka voi vaihdella sakosta julkiseen ruoskimiseen tai jopa kuolemaan (18).

EUROOPPAAN PALAAMINEN

-Terroristiset vierastaistelijat palaavat Eurooppaan monin eri tavoin. Jotkut tarvitsevat konsulin apua, erityisesti jos he tarvitsevat uuden passin tai apua Syyriassa tai Irakissa syntyneiden lasten suhteen. Jotkut myös matkustavat väärillä henkilöllisyyksillä. Osa palaajista palaa kotimaahansa kiertoteitse, esimerkiksi muiden Euroopan maiden kautta. Osa jää kiinni Turkin tai Irakin viranomaisille.

-Eurooppaan matkustaessaan palaajia saattaa odottaa lentokentällä poliisi tai turvallisuusviranomainen, joka joko pidättää palaajan tai ainakin kuulustelee heitä arvioidakseen riskin tason, palaajan mielentilan sekä yleisen kunnon. Osa palaajista jää huomaamatta, mutta ilmoittaa itse itsestään tai sen tekee perheenjäsen, paikallinen viranomainen tai muu toimija. Jotkut pysyvät täysin huomaamatta (18). Jos yksilöä ei syytetä terrorismista, voidaan häntä jossain tapauksissa syyttää taloudellisesta petoksesta (19).

-Turvallisuuspalveluiden ja poliisin tulisi tarjota informaatiota, mahdollisesti osoitetun kontaktipisteen kautta, relevantille ja paikalliselle moniammatilliselle tiimille, joka ottaa hoitaakseen tapauksen. Moniammatillisen yhteistyötiimin tulisi luoda mahdollisimman moniulotteinen kokonaiskuva yksilöön kohdistuvista huolenaiheista, vanhemmista, lapsista, ystäväistä, historiasta ja nykyisestä tilanteesta. Tiimin tulisi kehittää yksilölle räätälöity toimintasuunnitelma ja selkeät ohjeet siitä, mitkä toimijat ovat vastuussa mistäkin (19). Jos palaaja pidätetään, tuomitaan ja vangitaan, tulee tiimin järjestää tapaaminen vangin ja tämän perheen ja puolison kanssa, jotta henkilökohtainen ja toimiva suhde saadaan luotua. Tämä suhde voi sisältää uudelleen socialisoivia interventioita, kuten mentorointia, psykologista avustusta, vanhempaintukea ja verkostojäsen, käytännön apua viranomaisten kanssa toimimisessa. Jos palaajaa ei tuomita, tulee tiimin huolehtia siitä, että palaajan mahdolliset tarpeet otetaan huomioon. On tärkeää, että tiimi järjestää palaajalle mentorointia ja tukea perheelle (19).

-Lasten hyvinvoinnista tulee myös huolehtia turvaamalla heidät riskeiltä, kuten indoktrinoinnilta tai terroristisille alueille lähettämiseltä (20).

-Pähkinänkuoressa:

- 1) Aikomus toteuttaa terroristinen isku Euroopassa
- 2) Pettymys ja katumus – jotkut ovat saaneet tarpeekseen julmista elinolosuhteista, toiset eivät pidä alueelle jäämistä vaihtoehtona (terroristinen ryhmä on menettänyt valtaansa)
- 3) Perheen paine ja interventiot
- 4) Terveysyyt (vammat tai synnyttäminen)
- 5) Palaaminen Turkin turvapaikan jälkeen
- 6) Vangitseminen ja EU:lle luovuttaminen (23)

Palaavien vierastaistelijoiden erilaiset profiilit

Palaavilla vierastaistelijoilla on erilaisia profiileja ja syitä palata. Daeshiin liittyneillä ja heidän alueelleen matkustaneilla on monia erilaisia rooleja organisaatiossa, itsemurhapommittajista taistelijoihin ja muihin avustaviin rooleihin (20).

MIEHET

-Erytisesti miehet ovat voineet osallistua sotarikoksiin, kuten murhiin, raiskauksiin tai orjuuden harjoittamiseen sekä terroristiseen tai väkivaltaiseen ekstremistiseen toimintaa. Kaikki heistä ovat altistuneet ekstremistiselle väkivallalle ja eläneet turvattomissa ja epäterveissä olosuhteissa. On myös tärkeää huomata, ettei pettymys terroristijärjestöä kohtaan suoranaisesti tarkoita, että yksilö etäännyisi väkivaltaisesta ideologiasta tai irrottautuisi jihadistisesta aatteesta palatessaan EU:hun (21).

NAISET

-Jotkin analyysit esittävät Daeshiin liittyvät naiset uhreina. Tämä näkökulma kuitenkin riistää naisilta toimijuuden ja jättää huomioimatta tosiasian, että länsimaiset, jihadistiin ryhmiin liittyvät naiset ovat usein todella motivoituneita ideologiasta. Useat naiset liittyvät Daeshiin utopististen ihanteiden vuoksi tai täyttääkseen jännityksen ja tarkoituksen tarpeensa. Euroopasta Daeshin riviin lähtevistä osa on teini-ikäisiä tyttöjä, jotka tahtovat mennä naimisiin ”taistelijan” kanssa. Taustalla voivat olla myös syrjimisestä kokemukset. Daesh yrittää luoda propagandassaan kuvaa syrjimisestä vapaasta yhteiskunnasta, jossa naiset voivat harjoittaa uskontoaan (21).

-Monet naiset on saatu uskomaan, että Daeshiin liittyminen antaisi heille voimaantumisen tunteen. Jotkut ovatkin nähneet Daeshiin liittymisen kapinana, jonka avulla voi vapautua vanhempien asettamista rajoitteista ja perinteistä, mahdollistaen oman identiteetin, yhteisön ja yhteenkuuluvuuden tunteen löytämisen. Naiset olettivat, että liittytään he voisivat tehdä itsenäisiä päätöksiä omasta elämästään ja tulevaisuudestaan, kuten mennä naimisiin ilman perheen kontrollia (21).

-Daeshin lehti Dabiq kuvaa naiset lasten synnyttäjinä ja välttämättöminä niin sanotun islamistisen valtion pitkän aikavälin selviytymisen kannalta. Naisten suurimpana vastuuna on kasvattaa lapset ja indoktrinoita heidät noudattamaan niin sanotun kalifaatin arvoja: poikien tulisi uhrata itsensä marttyyreina ja tyttöjen tulisi toimia äitiensä tapaan (21).

-Naisten värväminen Daeshiin tapahtuu usein sosiaalisen median tai sosiaalisen toiminnan, kuten lastenhoidon, ruoan valmistamisen tai mielenosoitusten kautta. On myös selvää, että naiset toimivat aktiivisessa roolissa Daeshin propagandan levittämisessä sosiaalisessa mediassa, värväten lisää naisia mukaan. Syyriassa olevat naiset myös neuvovat muita naisia esimerkiksi siinä, mitä pakata ja kuinka paljon rahaa tulee ottaa mukaan. Naispuoliset palaajat palaavat koteihinsa Eurooppaan yhdestä tai useista eri syistä. Osa heistä on pettyneitä sortamisen kokemuksen tai aviomiehen kuoleman vuoksi. Toiset palaavat saadakseen lääkinnällistä hoitoa ja perheen tukea. Muutamissa tapauksissa naisten perheet ovat pelastaneet heidät maksamalla heidät vapaiksi. Osa palaa myös perheen painostuksen vuoksi. On kuitenkin tärkeää muistaa, että Daeshilla on naispuolisia kannattajia, jotka mahdollisesti painostavat naispuolisia palaajia palattuaan kotiinsa Eurooppaan (21).

LAPSET

-Syyriaan tuodut lapset tai Daeshille uskollisiin perheisiin syntyneet lapset ovat erityinen huolenaihe. Merkittävä määrä lapsia on viety Syyriaan tai Irakiin yhden tai muiden vanhempien toimesta. Vielä suurempi määrä lapsia on syntynyt konfliktialueilla.

eilla. On tärkeää mahdollistaa näiden lasten palaaminen Eurooppaan vanhempiensa kanssa (21). On vaikeaa määrittää tarkka lukumäärää Daeshin alueilla Irakissa tai Syyriassa asuvista lapsista. Monet naiset tulevat nopeasti raskaaksi, koska ehkäisy on kiellettyä ja Daesh tahtoo perheiden saavan mahdollisimman paljon lapsia (22).

-Lasten värväminen Daeshiin alkaa virallisesti lasten ollessa yhdeksän ja jatkuu noin 15-vuotiaiksi asti. Jopa yhdeksän vuotiaat lapset saavat asekoulutusta. Monet näistä lapsista värvätään moninaiset polkujen kautta, vaihdellen moskeijassa ja leireillä tapahtuvasta indoktrinoinnista vanhempiin ja taloudellisiin houkutuksiin. Lapsen sosiaalisuus tapahtuu ainakin kuuden vaiheen kautta: houkuttelu, koulutus, valinta, alistaminen, erikoistuminen ja sijoittuminen. Lapset usein pakotetaan osallistumaan leireille, jossa he altistuvat intensiiviselle ideologiselle indoktrinoinnille sekä saavat koulutusta taistelutaidoista ja vankien kanssa toimimisesta (22).

-Lapset indoktrinoidaan olemaan täysin lojaaleja Daeshille sekä sitoutumaan marttyyriuteen. Lojaaliutta iskostetaan uskonnollisten ohjeiden kautta ja katsomalla Daeshin videoita. Omaksuttuaan Daeshin arvot, lapset alkavat toimia monenlaisissa rooleissa: vakoojina, saarnaajina, värvääjinä, sotilaina, teloittajina ja itsemurhapommittajina. Lapsia pyydetään toimimaan tiedonantajina sekä raportoimaan vanhempiensa ja muiden epäilyttävästä käyttäytymisestä, joka rikkoo uskonnollisia lakeja tai Daeshin sääntöjä. Tytöt pysyvät usein kotona äitiensä kanssa, jotta he kasvaisivat tulevia aviomiehiään tukeviksi naisiksi. Uskonnollista koulutusta pidetään kannustettavana. Tytöt voivat mennä naimisiin aikaisintaan yhdeksän vuotiaina ja viimeistään 16-17-vuotiaina. Tyttöjen ei tulisi tehdä töitä (22).

-Lapsia käytetään myös Daeshin propagandassa. Daesh kuvaa ja levittää teloitusvideoita, joissa lapset murhaavat vankeja barbaarisella tavalla. Lasten käyttäminen ei ole vain taktista, vaan myös strategista: tarkoituksena on rakentaa islamistista valtiota sekä kasvattaa uutta sukupolvea. Lapsia kannustetaan itsemurhapommittajiksi, sillä se esitetään nuorten muslimien suurimpana kutsumuksena (22).

-Moniammatillisen toiminnan ensimmäisenä prioriteettina tulee olla lasten hyvinvointi. Lapset ovat hyvin vaikutusalttiita ja muovailtavina. Äärimmäiselle väkivallalle altistuminen luo traumoja ja mahdollisesti totuttaa lapset brutaaliuteen ja väkivaltaan. Aikuisten toiminnan toistaminen on suuri riski. Tämä voi traumatisoida lapset ja luoda psykologisia ongelmia sekä mahdollisesti luoda suuren turvallisuushukan tulevaisuuden kannalta. Lasten arvioinnin kannalta on tärkeää ymmärtää indoktrinoinnin ja väkivallalle altistumisen laajuus sekä koetut elinolosuhteet (22).

Palaavien vierastaistelijoiden kohtaamat haasteet

Palaavat vierastaistelijat ovat suuri turvallisuushuoka pääasiassa taistelukokemuksensa, koulutuksensa ja aseiden käytön vuoksi. Uhkan muodostaa myös heidän yhteytensä kansainvälisiin terroristisiin verkostoihin. Potentiaalista uhkaa lisäävät myös palaajan turtuminen väkivallan käyttöön sekä siihen yhdistyvä traumaperäinen stressihäiriö (PTSD). Palaajien muita riskitekijöitä ovat nöyryytys, turhautuminen, brutaalius, traumat ja menetykset. Näiden riskitekijöiden vaikutukset voivat edistää yksilön radikalisoitumista, taistelutaitoja tai laskea kynnystä käyttää väkivaltaa tai tappaa. Monet palaavista vierastaistelijoista kärsivät epäsosiaalisista psykologisista häiriöistä, jotka ilmenevät esimerkiksi alhaisena mielijohteiden kontrolloimisena, vihanhallintaongelmina, aggressiivisuutena ja väkivaltaisuutena. Palaavat vierastaistelijat palaavatkin usein aiempiin radikaaleihin ympäristöihin tai rikollisiin jengeihin (23).

NAISTEN KOHTAAMAT HAASTEET:

- Syvä sitoutuminen ”kalifaatin” ihanteisiin ja Daeshiin

- Daeshin naispuolisten tukijoiden kohdistama ryhmäpaine
- Mahdollisuus lähteä kotoa ja oikeasti tehdä niin, vaikka Daeshin säännöt pyrkivät pitämään naiset kotona; tämän säännön rikkominen tarkoittaa samalla sukupuolien erottamiseen liittyvän tabuun rikkomista
- Stigma
- Koetusta tai todistetusta väkivallasta selviytyminen
- Lastensuojeluun liittyvät asiat (lapsi voi olla radikalisoitunut)

LASTEN KOHTAAMAT HAASTEET

- Vanhemmuuden ja kansallisuuden tarjoaminen lapselle
- Fyysiset ja psykologiset ongelmat (23)
- Useista traumoista ja stressistä selviytyminen: voivat ilmentyä puhumattomuutena, aggressiona, äärimmäisenä pelkona ja traumaperäisen stressihäiriön merkkeinä (24)
- Taistelukokemus sekä väkivaltaan ja rangaistuksille altistuminen osana jokapäiväistä elämää
- Indoktrinointi (lapsille opetetaan pienestä pitäen, että kuka tahansa, joka ei noudata Islamin oikeita oppeja on vääräuskoinen ja hänet on tapettava)
- Selviytyminen siitä, että on ollut osallisena teloituksissa
- Selviytyminen siitä, että on ollut mukana terroristisissa tehtävissä
- Kokemukset seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja järjestetyistä avioliitoista
- Lyömisestä, kidutuksesta ja raiskauksesta johtuva fyysinen kärsimys
- Rangaistuksista tai tappeluista saadut vammat
- Vanhemmista irrottautuminen – koulutusleirit on suunniteltu edistämään tätä
- Alttius vanhempien asenteiden ja käytöksen vaikutuksille
- Terroristiksi leimaaminen koulussa
- Rikkoutuneet sukulaissuhteet
- Eurooppalaisen yhteiskunnan ja sen normien tuntemuksen puute (24)